

Mittuniversitetet
MID SWEDEN UNIVERSITY

"Se på luffarn som går här på vägen..."

Att använda skönlitteratur som värdegrundsarbete i skolan

Linda Hoffman

Huvudområde: Litteraturvetenskap
Högskolepoäng: 15hp
Termin/år: HT-17
Handledare: Eva Nordlinder
Examinator: Anders S Johansson
Kurskod: LI010A
Utbildningsprogram: Grundlära­r­pro­gram­met 4-6

Abstrakt

Denna uppsats uppmärksammar skolverkets värdegrund i ur *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2016* (lgr 11, 2016) och tillsammans med värdena analyseras Astrid Lindgrens bok *Rasmus på luffen* (1985, sjunde upplagan) som första gången publicerades 1956. Jag vill med denna uppsats visa hur man kan använda en barnbok på det sätt att man kan göra eleverna uppmärksammade och få kunskap om värdegrundsfrågorna, att barnboken blir ett undervisningsmaterial och inte bara en läsebok för eleverna. Min metod för att visa att detta går att utföra är genom boksamtal. Jag visar genom forskning att boksamtal är en god undervisningsmetod för att skapa engagemang, diskussioner, samtal, funderingar och att skapa ett samtal där eleverna utvecklar sin förmåga att koppla händelser i boken till egna livserfarenheter och händelser. Min analys består av en kort sammanfattande analysering från hela *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985) handling, sedan fördjupas analysen genom åtta citat tagna ur boken. Ur Skolverkets värdegrund (lgr11, 2016) har jag valt att använda fyra värden, dessa är: människors lika värde, individens frihet och integritet, solidaritet med svaga och utsatta och människolivets okränkbarhet. Två av de åtta valda citat används under var och en av de fyra värden. Min slutsats utifrån min gjorda analys är att *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985) fungerar bra att använda som ett undervisningsmaterial för att uppmärksamma och utveckla elevers kunskap kring värdegrundsfrågor. Forskning visar att boksamtal kan användas som en för eleverna utvecklande och bra metod för detta område.

Nyckelord

Värdegrund, skönlitteratur, Astrid Lindgren, Rasmus på luffen, boksamtal

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Upplägg.....	3
1.2 Frågeställning och syfte.....	4
2. Bakgrund	4
2.1. Litteraturarbete i skolan.....	4
2.2 Boksamtal som pedagogiskt verktyg.....	5
2.3 Värdegrunden och litteratur.....	7
2.4 Astrid Lindgren.....	8
2.5 Värdegrund.....	9
3. Metod och material	10
3.1 Kvalitativ textanalys.....	11
3.2 Val av skönlitterär bok.....	12
4. Analys och diskussion	13
4.1 <i>Rasmus på luffen</i> 's handling.....	13
4.2 <i>Rasmus på luffen</i> kopplat till värdegrunden.....	15
4.2.1 Människors lika värde.....	16
4.2.2 Individens frihet och integritet.....	18
4.2.3 Solidaritet med svaga och utsatta.....	20
4.2.4 Människolivets okränkbarhet.....	22
4.3 Värdegrundsarbete i undervisningen.....	24
4.4 Boksamtal som metod.....	27
4.5 <i>Rasmus på luffen</i> som material.....	28
4.6 Skönlitteratur i skolan.....	31
5. Slutsats	32
6. Källförteckning	35

Inledning

Läroplanens värdegrund skriven av Skolverket, *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: reviderad 2016* (Lgr11, 2016) är något som kan användas på många olika sätt i många olika ämnen i skolan för att utveckla, samtala och väcka elevers tankar kring sig själva och andra. Värdegrunden är en grund för hur hela skolverksamheten ska innefatta förståelse kring värden och en medmänsklighet. Värdegrundsfrågor är ett problem i hela världen och kan behandlas och påpekas betydligt mer i skolan för vår framtid: barnen. Som lärare bör man vara en god förebild för en ljus framtid för eleverna och för att vara detta kan man samtala om värdegrunden med dem, visa hur man är en god medborgare och enskild individ ute i den värld vi alla lever i. Värdegrunden leder till diskussion och tankar kring olika frågor både i vårt samhälle och i den värld som barnen lever i, både i hemmen och i skolan. Dessa tankar och funderingar är viktiga att tala om för att vi lärare ska förstå barnet för att sedan kunna utveckla dess kunskap och tankar. Skolverket (Lgr11, 2016, s.7) vill framhäva att skolan ska främja förståelse kring andra människor och ge förmågan till inlevelse. Varför jag valt att titta på Astrid Lindgrens *Rasmus på luffen* (1985, original år 1956) kommer jag förklara nedan.

Denna del är första delen i uppsatsen och här förklaras det valda upplägget och utgångspunkterna i denna forskning. Här visar jag även mitt syfte med det valda området och syftet med min uppsats. Mina frågeställningar kommer även här presenteras så att läsaren vet vad uppsatsen kommer besvara.

1.1 Upplägg

Min analys kommer att fokusera på värdegrundens innehåll kopplat till olika händelser och moment i *Rasmus på luffen* skriven av Astrid Lindgren (1985, sjunde upplagan), som ett exempel på arbete med värdegrunden i skolan. Jag vill alltså ge tips till andra lärare på ett sätt att arbeta med värdegrunden för att få elever att samtala om dessa viktiga områden utifrån forskning.

Min analys av *Rasmus på luffen* gör jag för att visa att skönlitteratur, och just denna bok, kan vara ett bra material för att diskutera värdegrund. I vissa delar kommer jag även att förklara begrepp och lite bakgrundsfakta för att få en bättre insyn kring området jag behandlar. Uppsatsen kommer att behandla tidigare forskning kring skönlitteratur, litteratur i undervisningen och boksamtal. Även fakta kring Astrid Lindgren, begreppen kvalitativ forskningsmetod och textanalys kommer presenteras. Jag kommer använda mig av läroplanens värdegrund som bas för denna uppsats.

1.2 Frågeställning och syfte

Syftet med uppsatsen är att se hur skönlitteratur kan användas till att undervisa och prata om värdegrunden. Varför jag valt att koppla samman *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985) med värdegrunden är för att jag kan se mycket att samtala om tillhörande värdegrundens grundfrågor i denna bok. Jag tror att denna bok kan bidra till ett bra samtal med eleverna kring svåra frågor som till exempel allas lika värde, kränkningar med mera. Mitt syfte är även att undersöka genom tidigare litteratur och forskning om boksamtal, om metoden kan fungera för denna process.

De frågeställningar jag vill besvara är:

- Hur kan värdegrundsfrågor bearbetas och diskuteras i *Rasmus på luffen*?
- Hur kan jag genom boksamtal använda mig av värdegrundsfrågor i undervisningen?

2. Bakgrund

Denna del presenterar tidigare forskning kring det valda området för denna uppsats. Senare i denna uppsats är denna forskning ett stöd för den analys och diskussion som presenteras.

2.1 Litteraturarbete i skolan

Judith A. Langer och Elizabeth Close (1997) har skrivit en artikel som visar varför det är så viktigt att undervisa elever i att förstå litteratur som de läser och samtalar om. Denna artikel är intressant och relevant för min uppsats eftersom utan att förstå litteraturen och dess innebörd så blir det också svårt att kunna relatera olika händelser i boken till värdegrunden, och sedan samtala om detta. Titeln är "Improving literary understanding – through classroom conversation".

Langer och Close (1997, s.6) menar att genom att dela med sig av sin förståelse av bokens handling kan eleverna utforska betydelser, tolkningar och perspektiv samtidigt som man behåller öppenhet för framtida möjligheter. Detta kopplar jag då till min teori om att man ska kunna fortsätta att läsa skönlitteratur och samtidigt samtala om värdegrundsfrågor och på detta sätt skapa samtal med eleverna och deras olika funderingar kring området.

I *Läsa bör man...?* redigerad av Lena Kåreland (2009) skriver Annette Årheim i sitt kapitel om litteraturens möjligheter och begränsningar. Detta har jag valt att presentera mer under en senare rubrik i denna uppsats.

2.2 Boksamtal som pedagogiskt verktyg

I *Böcker inom oss - om boksamtal* skriver Aidan Chambers (1993, s. 18f) om tre ingredienser i ett samtal. Att utbyta entusiasm, att utbyta frågetecken och att utbyta kopplingar. Dessa tre ingredienser går att nyttja i ett boksamtal. Chambers påpekar att människor väntar med att prata om en djupare innebörd tills man hört vad den andre i samtalet har att säga om boken. Människor i ett boksamtal börjar oftast med handlingen och då utbyts entusiasm i två slag, plus och minus med bokens handling. Chambers betonar att det är viktigt att man är medveten om att läsare oftast berörs lika starkt av sådant de ogillar och gillar och detta ger en effekt i vardagspratet.

Att utbyta frågetecken i ett boksamtal är mycket värt. Chambers (1993, s. 20) menar att det är här man tydligast kan se hur bokens mening diskuteras fram och skapas. Tillsammans diskuteras frågetecken och eventuella lösningar och då uppstår en förståelse av texten och vad den betyder för läsarna i gruppen. Chambers (1993, s. 21) skriver om kopplingar som uppstår och han belyser att människor har svårt för saker som saknar mening och vi söker ofta sammanhang i saker. Författaren (1993, s. 22) skriver om utom litterära mönster och menar att inte alla mönster går att hämta i själva texten utan det kan också komma till läsarens hjälp utifrån. Läsare kan alltså jämföra händelser och personer i sin egen verklighet. Vi för samman vår värld med textens värld.

Chambers (1993, s. 24) menar också att ett boksamtal inte bara innebär att vi berättar saker för varandra, utan det är mer komplicerat än så, då många olika drivkrafter och funktioner arbetar samtidigt. Chambers (1993, s. 25) skriver fortsättningsvis om fyra sätt att säga något. Att säga något för sin egen skull, att säga något till andra, att säga något tillsammans och att säga något nytt. Det första sättet, att säga något för sin egen skull, menar författaren att man ofta inte vet vad man tänker förrän man har hört den tanken högt. Genom att säga det högt kan man ta reda på om man vet vad man tänker eller inte. Då man säger något högt är det en lyssnare inblandad och då tänker man mer på vad man säger, och drivkraften för att tänka högt blir då alltså inte bara personlig, inte bara att vi hör vad vi tänker, utan den blir också en hjälp för oss att klargöra vad vi menar, på ett sätt som är svårt att göra på egen hand.

Chambers (1993, s. 10) påpekar att kunna samtala bra om böcker är en mycket värdefull aktivitet i sig. Att föra ett bra samtal om böcker är också den bästa övning man kan få för att kunna föra givande samtal. Författaren belyser att om man hjälper barn att samtala kring det de läst, hjälper vi dem också att kunna uttrycka sig om annat i livet.

En avhandling skriven av Karin Jönsson (2007) heter *Litteraturarbetets möjligheter* och i den undersöks elevers läsning av skönlitteratur och litteraturarbete runt läsning i en klass. Jönssons avhandling är en studie gjord kring boksamtal med elever. Boksamtal är den metod jag kommer att presentera som ett exempel till att diskutera och samtala om värdegrunden utifrån Astrid Lindgrens *Rasmus på luffen*.

Jönsson (2007, s.134) skriver att samtal och kommunikationens betydelse för lärandet har sedan tidigt uppmärksamrats av ett flertal teoretiker, som till exempel Roger Säljö. Det är genom samspel och kommunikation med andra som förståelse skapas. Jönsson skriver också att samtal kring böcker skapar en djupare förståelse och mening kring de böcker eleverna läser. Chambers (1993, s. 17) citerar en flicka som säger "Vi vet inte vad boken handlar om förrän vi pratar om den". Samtalet kan vara en möjlighet att få möta sina egna tankar.

Roger Säljö, *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*, belyser att det inte bara är sig själv man får möta i ett samtal kring litteratur, utan det ger också möjligheter till att möta andras tankar och föreställningar (2000, s. 235). Jönsson påpekar att tillsammans kan man bygga upp en föreställningsvärld som man ensam inte kan nå, perspektiv som man inte själv ser kan bli synliga genom att ha någon att samtala med. Den litterära texten kan utvecklas och ges flera röster under ett samtal där flera röster och tankar möts, skillnaden och olika synpunkter tas på allvar (Jönsson, 2007, s.134). Jönsson visar här att boksamtalet kan vara en god metod för att skapa utvecklande samtal.

En artikel som även den handlar om boksamtal heter "Boksamtal som pedagogiskt verktyg – en studie om hur barn bearbetar skönlitteratur" skriven av Anna Franklin och Elisabet Landh (2014). Författarna har gjort en undersökning av hur barn bearbetar skönlitteratur. De har använt sig av videoinspelning av boksamtal. En fråga som Franklin och Landh (2014, s. 10) presenterade var: "Har du varit med om något som liknar det som hände i boken?" Eleverna kunde minnas händelser som hänt för länge sedan eller alldeles nyss och även händelser som var svåra och inte så bekväma att prata om dök upp under samtalet. Fortsättningsvis skriver författarna att genom olika händelser i boken, så fick eleverna associationer till en speciell känsla som både kunde vara negativ och positiv. Eleverna skapade egna inre bilder som var relaterade till egna upplevelser. Några barn drog paralleller kring egenskaper hos sig själva genom att sätta ord på vad de upplevt. Detta boksamtal utvecklades till associationer kring elevernas egna känslor, tankar och upplevelser.

Michael Tengbergs avhandling *Samtalets möjligheter. Om litteratursamtal och litteraturreception i skolan* (2011, s. 296) har syftet med studien att bidra till mer kunskap om det texttolkande samtalets pedagogiska möjligheter. Tengberg (2011, s. 12) skriver att skolans svenskundervisning ska utveckla förmågan att läsa, förstå och på olika sätt skapa mening i litteratur som ett av ämnets centrala kunskapsområde. Tengberg menar, utifrån litteraturdidaktisk forskning, att samtala i klassrummet kan vara ett förtjänstfullt sätt att bearbeta texter.

Som ett resultat av sin studie har Tengberg (2011, s. 311) kommit fram till att litteratursamtalet ger eleverna möjlighet att bli aktivt deltagande i en tolkningsprocess där frågor, reaktioner kan diskuteras och jämföras, att betrakta texten ur ett flertal olika läsartsperspektiv, att urskilja texten som ett kollektivt aktualiserad och successivt föränderlig struktur. Tengberg (2011, s. 312) menar också att litteratursamtalet ger eleverna möjlighet att fylla tomrum som konstruerats i den egna läsningen, att få uppleva läsningen som del av en socialt relevant aktivitet. Eftersom samtalet om texten också kan blir ett samtal om deras omvärld, erfarenheter och om dem själva som individer så upplevs det som en social aktivitet. Tengberg (2011, s. 312) betonar att samtalet om läsoplevelsen hjälper eleverna att utveckla nya sätt att ge uttryck åt den, men de olika sätt på vilka kamraternas läsoplevelser uttrycks ger också den enskilde läsaren nya upplevelser.

Sammanfattningsvis visar detta att eleverna kan minnas saker de själva varit med om och skapa ett sätt att prata om detta med stöd av en skönlitterär bok och i ett boksamtal. Detta vill jag utgå från i min uppsats. Att det ska utveckla eleverna tankesätt och få dem att våga prata om deras syn på olika saker och också våga berätta och prata om egna upplevelser, detta bör kunna ske genom boksamtal.

2.3 Värdegrunden och litteratur

Malin Alkestrand avhandling *Magiska möjligheter* (2016) behandlar *Harry Potter*, *Artemis Fowl* och *Cirkeln* och kopplar dessa till värdegrundsarbete i skolan. Alkestrand (2016, s. 9) menar att när fantasy litteraturen har hjälpt oss att "putsas vårt varseblivningsfönster" så är vi inte längre förblindade av den automatisering som finns i vårt vardagliga liv och möten med vår omvärld. Hon menar att det är denna ögonöppnande funktion som gör det perfekt att använda fantasy som verktyg i skolans värdegrundsarbete. (2016, s. 9)

Sedan den första Harry Potter - boken publicerades år 1997 har intresset för fantasyböcker ökat stort menar Alkestrand fortsättningsvis. Barn och vuxna har följt sina fantasyhjältar och hjältinnor på deras äventyr i magiska världar där verklighetens lagar utmanas. Alkestrand (2016, s. 9) vill visa på vilka egna insikter läsaren kan få av sin egen värld via karaktärernas resor i den magiska

världen och hon vill titta på hur detta kan användas i klassrummet då verklighetens maktförhållanden behandlas. Författaren vill visa hur de tre valda böckerna kan användas i klassrummet till att behandla svåra frågor som mänskliga rättigheter, kulturell mångfald och demokrati och dessa utgör en grund i skolans värdegrund.

Denna avhandling är ett stöd för mig i hela min uppsats, då jag vet att någon har utfört konceptet att koppla en bok till värdegrundsarbetet tidigare. Alkestrand (2016) fokuserar på fantasy medan jag har fokus på en barnbok skriven av Astrid Lindgren. Alkestrand fokuserar, som jag nämnt innan, på tre punkter från värdegrunden och jag kommer i min analys att använda mig av det jag kan analysera utifrån *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985).

Tidskrift - för lärarutbildning och forskning. Tema Värdegrund (Nr 1, 2006) innehåller sju artiklar, redigerad av Björn Åstrand och Gun-Marie Frånberg. Jag kommer senare i denna uppsats använda mig av tidskriftens inledning (2006, s.7) som en koppling till värdegrundsarbetet i undervisningen. Här skriver författarna om skolans värdegrund. Värdegrund kan sägas vara vårt samhälles svar på frågan: Hur skapas den grundläggande gemenskap som håller ett demokratiskt samhälle samman? Författarna utgår från att detta är värdegrunden och det är den som visar att samhället sätter stor tilltro till skolans möjligheter.

Lena Kåreland (2013) har skrivit en recension av en bok som heter *Barnlitteraturens värde och värderingar* som är redigerad av Sara Kärrholm och Paul Tenngart (2012). Kårelands (2013, s.1) skriver att så länge de har getts ut barnböcker så har det fortsatt en debatt om vad barn bör läsa. Författaren funderar på om barnboken bidrar till att bevara och bekräfta värderingar eller utmanar de normerna och kanske skapar nya värderingar? Kårelands recension och hennes funderingar kommer presenteras djupare under en senare del i denna uppsats.

2.4 Astrid Lindgren

Här visar jag kort på varför jag valt en bok skriven av just författaren Astrid Lindgren utifrån två böcker som behandlar hennes författarskap.

Vivi Edström (1997) påpekar i sin bok *Astrid Lindgren och sagans makt* (1997, s. 13) att Astrid betonar i sina texter vad lyssnandet i barndomen betydde. Författaren menar att Astrid Lindgren hade en konstnärlig utveckling och att böckerna blev ett alltmer mångstämmigt instrument för hennes livsvision. Edström (1997, s. 15) skriver också att Astrid Lindgren medvetandegjorde litteraturen på ett nytt sätt och allt djärvare tog hon upp existentiella frågor som livet, döden, det goda och sköna och kärleken.

Edström (1997, s. 17) skriver att Astrid Lindgrens förhållande till litteraturen är mångsidigt och spännande. Vi möter böckernas godhet och skönhet men också dess mörker och grymhet i ett riskfyllt spel mellan fantasin och verkligheten.

Starkast i världen! - att arbeta med Astrid Lindgren författarskap i skolan (red. Nilson & Ehriander, 2011) ger läsare tips och idéer på hur man kan använda Astrid Lindgrens verk i skolan som undervisning. Nilson och Ehriander (2011, s. 265) menar att läsa Lindgren och låta hennes verk utgöra utgångspunkten för undervisning är viktigt då hon tillhör svensk kultur och att känna till henne tillhör allmänbildning.

Frågor man kan använda utifrån något verk är hur man bör bete sig gentemot andra, hur man bör vara mot sig själv, vad ondska respektive godhet är, vad som är viktigt i livet och eventuellt identitetsfunderingar. Dessa frågor och funderingar väljs beroende på vilken bok man behandlar och vilken ålder man undervisar. Författarna påpekar att det kan vara svårt att filosofera och fundera kring dessa frågor men att man inte ska vara rädd att göra det. Mitt arbete kommer ha hjälp av dessa frågor utifrån mitt val att koppla till skolans värdegrund, då dessa har stor utgångspunkt i just värdegrunden.

2.5 Värdegrund

Den sista delen i min bakgrund kommer här att beskriva och förklara vad värdegrunden är och vad den står för. Detta gör jag för att jag senare i min analys och diskussionsdel kommer att använda värdegrunden kopplad till *Rasmus på luffen*.

De grundläggande värden som skolan ska gestalta enligt Skolverkets *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2016* (Lgr11, s. 7) är:

- Människolivets okränkbarhet
- Individens frihet och integritet
- Alla människors lika värde
- Jämställdhet mellan kvinnor och män
- Solidaritet med svaga och utsatta.

Detta sker genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Skolans uppgift är att ge varje elev chansen att finna sin unika egenart och ska kunna delta i samhället genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet. (Skolverket, 2016, s. 7)

Skolverkets (Lgr11, s. 12) övergripande mål och riktlinjer för varje elev inom normer och värden är:

- Att varje elev kan göra uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar och även från personliga erfarenheter.
- Att varje elev ska respektera andra människors egenvärde.
- Att varje elev ska ta avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling och att även medverka till att hjälpa andra människor.
- Att varje elev kan leva sig in i och även förstå andra människors situation och utveckla en vilja att handla också med deras bästa för ögonen.
- Att varje elev visar respekt för omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv.

Skolverkets (Lgr11, 2016, s. 12) övergripande mål och riktlinjer inom normer och värden för alla som arbetar i skolan är:

- Alla inom skolans verksamhet ska medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för andra människor också utanför den närmaste gruppen.
- Alla inom skolans verksamhet ska bidra till att skolan präglas av solidaritet mellan människor.
- Alla inom skolans verksamhet ska aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper.
- Alla inom skolans verksamhet ska visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt förhållningssätt.

3. Metod och material

Den metod jag valt att skriva denna uppsats efter är en kvalitativ metod och jag har valt att göra det som en textanalys. Metoden i denna uppsats blir då kvalitativ textanalys från en skönlitterär bok, *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985). Då en kvalitativ textanalys passar bra när texter ska undersökas så passar metoden till min analys av en skönlitterär bok. Jag har även valt teorin hermeneutik där det handlar om att tolka, förstå och förmedla något. Detta är något jag gör i denna uppsats genom min analys.

3.1 Kvalitativ textanalys och hermeneutik

Jag kommer visa ett exempel på vad detta kan användas till och vad kvalitativ textanalys innebär utifrån Pär Widéns kapitel "Kvalitativ textanalys", i boken *Handbok i kvalitativ analys* redigerad av Andreas Fejes och Robert Thornberg (2009):

Kvalitativ textanalys handlar om att med texter som utgångspunkt exempelvis analysera samhällsdebatter, kartlägga olika politiska åsikter eller försöka förstå hur frågor och samhällsfenomen framställs i olika medier. Kvalitativ textanalys som metodansats passar bra när skriftliga dokument och texter ska undersökas. (2009, s. 136)

Fortsättningsvis skriver Widén (2009, s. 136) att den moderna människans tillvaro är fylld av texter. Det handlar om möten med texter i alla former och kan vara allt från en kort post-it lapp till statliga utredningstexter. Texter gör på detta vis en betydande del av vår tillvaro och präglar vårt sätt att tänka och handla och det kan därför vara bra att fundera på hur vi läser och förstår olika texter. (2009, s. 136)

Widén menar att en textanalys präglas mer eller mindre av vetenskaplig tradition i hur analysarbetet bedrivs. För att klargöra sin analys är det lättare att avgränsa vad som är de specifika kunskapen och vad som ska studeras och analyseras utifrån ett syfte. (2009, s. 137) Kvalitativ textanalys följer en tolkningstradition som kallas hermeneutik. Hermeneutiken handlar enkelt sätt om att läsa, förstå och skapa mening i texter med en tolkning på antingen författarens avsikt eller läsarens tolkning. (2009, s. 138)

I samma bok som ovan från 2009 har Ingrid Westlund författat ett kapitel som behandlar hermeneutik. Här inleder hon sitt kapitel med: "Hermeneutik handlar om att tolka, förstå och förmedla och kan användas för att förmedla upplevelser av olika fenomen, till exempel inom skolans värld" (2009, s. 62).

Det finns tre olika riktningar inom hermeneutisk teori och dessa är existentiell inriktad hermeneutik, misstankens hermeneutik och allmän tolkningslära (2009, s. 63f). Widén (2009, s. 138) beskriver dessa närmare och existentiellt inriktad hermeneutik inriktar sig på att förståelsen är att försöka förstå författaren bakom olika texter. Forskaren använder sig av empatin och med inlevelsen som verktyg försöka förstå en annan människas intentioner, drömmar, projekt och existens. Den andra inriktningen inom hermeneutiken kallas för misstankens hermeneutik och här handlar det om att förstå fenomenet i en text och det kan innefatta en strukturanalys som kan användas för att till exempel undersöka hur många gånger författaren använder ett ord med mera. Den sista inriktningen i detta område kallas allmän tolkningslära.

I denna uppsats har jag valt att använda mig av den sistnämnda inriktningen som metod i min kvalitativa textanalys. Westlunds kapitel från Fejes och Thornberg (red) (2009, s. 65) beskriver allmän tolkningslära. Hon menar på att detta är den vidaste inriktningen av de tre och den används då det är metaforer och allegoriska berättelser som ska förstås. Westlund förklarar det som då ett budskap ska förstås ur en text och man ska se delarna i en helhet. I allmän tolkningslära är det förståelsen av ett budskap och inte själva förståelsen som står i fokus. Detta passar mitt arbete och jag kommer därför utgå från hermeneutikens allmänna tolkningslära i min kvalitativa textanalys av *Rasmus på luffen*.

3.2 Val av skönlitteratur

Jag har valt min skönlitterära bok för att jag anser att den passar till den analys jag ska utföra då jag ska koppla händelser i litteraturen till tankar runt värdegrundsfrågor. *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985) är en bok som visar på mycket medmänsklighet och godhet och jag kan koppla många olika värden till dess handling. Genom den valda litteraturen kan jag lyfta en del frågor som kan utvecklas till tankar och funderingar hos eleverna. Dessa tankar och funderingar kan till slut leda till en god samhällsutveckling inom området värdegrund.

Efter att ha undersökt litteratur som kan passa till mitt valda område, en bok som går att koppla till värdegrundsfrågor, så ville jag gärna använda mig av något av Astrid Lindgrens verk. Jag själv tycker mycket om Lindgrens olika berättelser då de oftast är skrivna från barnens perspektiv på omvärlden. Hennes värderingar är något som inspirerar mig och hon kämpade i hela sitt liv för barnens rättigheter vilket för mig betyder mycket och något jag vill använda i min uppsats. *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985) är ett av de många populära verk som Lindgren skrivit och en av de många som man kan använda i skolan som undervisningsmaterial på olika sätt.

Rasmus på luffen (Lindgren, 1985) gestaltar en kärlek och vänskap som kan få elever att utveckla sina tankar kring värdegrundsfrågor och att tillslut få en hjälp att utvecklas till demokratiska medborgare. Rasmus och Oskar, huvudpersonerna i denna bok, visar världen hur "lätt" man kan leva om man bara är en god vän och bryr sig om varandra och alla andra runt omkring. Det är något jag vill lyfta med mitt val av skönlitteratur.

I av Henrik Juhano (2007, s. 14) studie från lärarhögskolan i Stockholm har intervjuat sex lärare om deras val av skönlitterära böcker för högläsning. En av lärarna menar att det kan vara olika kriterier som styr valet av skönlitteratur, som till exempel vilket tema som ska behandlas i undervisningen.

Juhano skriver också att samma lärare som ovan betonar att skönlitteratur kan läsas som en ingång till en diskussion som till exempel problem i en gruppdynamik eller för att väcka empati. Läraren menar även att en bok kan få eleverna att förstå de personer som de har runt omkring sig och då lär sig att se sin omvärld (Juhano, 2007, s. 14).

Inger Hasselbaum (2006, s. 6) framhäver i boken *Att läsa högt - viktigt, roligt och härligt!* betydelsen av böcker för elevernas attityd till läsning och menar att om eleverna tycker att boken är intressant och kan relatera till vissa innehåll så lyssnar de bättre. Hasselbaum nämner även vikten av att känna sin klass, som enligt mig är en viktig faktor. Hon (2006, s. 6f) belyser vikten av att läraren bör känna sin klass för att på bästa sätt kunna välja bok så att ingen blir negativt påverkad av den valda skönlitteraturen. Författaren skriver också att det som lärare är viktigt att välja de böcker som innehåller väsentliga ämnen som till exempel kan kopplas till värdegrundsarbete. (Hasselbaum, 2006, s. 6f)

Eftersom dessa källor menar att skönlitteratur kan främja empati och kan kopplas till ett värdegrundsarbete så har jag därför valt Astrid Lindgrens bok *Rasmus på luffen*. Jag ska senare i min analysdel visa hur och vad som går att använda i bokens handling för att samtala om värdegrundsfrågor i undervisningen. Empati och förståelse för andra människors livsvärld är några av de saker som värdegrunden behandlar.

4. Analys och diskussion

Denna del av min uppsats är själva huvuddelen som visar syftet med uppsatsen. Jag visar här en analys av *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985) utifrån värdegrunden, för att visa att man kan använda denna bok i undervisning kring värdegrund. Under denna del presenteras framförallt en analys kring bokens handling kopplat till värdegrunden men även några andra områden diskuteras, dessa har jag valt att ha med då de alla hör ihop till själva området och uppsatsens syfte.

4.1 Rasmus på luffen – handling

Rasmus på luffen är skriven av Astrid Lindgren och den publicerades för första gången 1956. Den upplagan jag kommer att analysera är den sjunde och den publicerades år 1985. Jag kommer först att sammanfatta vad denna bok handlar om och sedan kommer jag koppla vissa delar jag valt ut till värdegrunden. I denna analys kommer alltså skolans värdegrund att presenteras mer ingående.

Året är 1910 och Rasmus är en föräldralös pojke som bor på Västerhaga barnhem tillsammans med många andra barn. Rasmus tillsammans med hans bästa vän Gunnar är två busiga pojkar som inte alltid håller sig till barnhemmets regler. Rasmus trivs bra på barnhemmet men helst av allt önskar han att få en egen familj.

Då och då kommer det barnlösa par som vill adoptera något av de barn som bor på barnhemmet. De väljer alltid en tjej med lockigt hår anser Rasmus och aldrig en kille med rakt hår som Rasmus har. Rasmus och Gunnar känner hopplöshet och förtvivlan av att aldrig få bli valda. Rasmus bestämmer sig för att rymma från barnhemmet för att själv hitta en familj som vill ha honom. Han vill att hans bästa vän ska följa med, men Gunnar vågar inte. Han bestämmer sig för att rymma under en sommarnatt och hittar en lada att sova i. På morgonen då Rasmus vaknar visar det sig att en luffare, vid namn Oskar, också sovit i samma lada. De börjar prata, Rasmus vill gärna följa denna luffare på hans äventyr. Oskar bestämmer sig tillslut för att Rasmus ska få följa med.

Oskar stannar till vid olika gårdar och sjunger visor med tillhörande dragspel och Rasmus följer med på vandringarna. Under vandringen så sjunger de mycket tillsammans. Efter alla de äventyr som de får uppleva så börjar de efter ett tag att riktigt trivas i varandras sällskap. Rasmus känner sig trygg i Oskars sällskap, men han har inte gett upp sin dröm att hitta en familj.

Efter massvis av äventyr ute på luffen så blir Rasmus tillslut erbjuden ett hem och en familj men väljer hellre att stanna kvar med Oskar, för att tillsammans med honom fortsätta leva livet ute på vägarna som en luffare. Rasmus får en idé om vem paret istället kan få ta: "Jag vet vem ni ska ta", skrek han. "Ni ska ta Gunnar! Han har rakt hår men annars är han bra, ja, han är bäst." (Lindgren, 1985, s. 152) Lyckligt sjungandes fortsätter Rasmus och Oskar sin vandring tillsammans och de kommer tillslut fram till en liten stuga. Här bor Martina, som visar sig vara Oskars hustru. Rasmus blir erbjuden att stanna hos dem:

[...] "Men imorn, då går Rasmus och jag upp tidigt och metar abborrar. Vi har en gammal eka här i sjön, förstår du, Rasmus. Den tar vi och ror ut till vår abborrgrund, meta tycker du väll om?" Rasmus ansikte strålade. "Jag har aldrig gjort det", sa han. "Då är det på tiden", sa Oskar. Ja de var härligt att ha en luffare till far. Och en Martina till mor. Det var så till den grad härligt att ha en far och en mor, var det inte de han hade sagt till Gunnar att man skulle ge sig ut själv och ta reda på någon som ville ha en! (Lindgren, 1985, s. 160)

Nu har Rasmus hittat sin mor och far med sitt egna hus att bo i. Han tänker på Gunnar och frågar Oskar om inte Gunnar kan få följa med dem och meta abborrar någon gång, Oskar tycker det låter som en bra idé. Rasmus kan inte sitta stilla för han känner lycka i hela sin kropp. Rasmus klappar skyggt de grova stockarna som tillhör hans hem.

4.2 Rasmus på luffen kopplat till värdegrunden

I denna analys besvaras min första frågeställning, hur värdegrundsfrågor kan bearbetas och diskuteras i *Rasmus på luffen*. Det presenteras först en analys av hela boken och fortsättningsvis analyseras mer ingående utvalda citat ur boken.

Inledningsvis i Skolverket fastslås vilka värden som skolan ska gestalta från värdegrunden:

Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egen värde och respekt för vår gemensamma miljö. Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan ska gestalta och förmedla. (Skolverket, 2016, s. 7)

Skolan ska gestalta dessa värden men också upplysa och främja varje enskild elev till att följa och förankra dessa. *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985) kan upplysa, föra diskussioner kring och skapa intresse kring dessa genom dess handling. Jag vill påstå att många barnböcker troligtvis går att koppla till värdegrundsarbete men just denna bok presenterar och väcker en hel del frågor och skapar diskussioner kring samhället vi lever i. Oskar och Rasmus som är huvudpersonerna i boken, skapar efter ett tag en vänskap och kärlek mellan varandra som kan ge samhället gnista, motivation till att vara snälla mot varandra och bry sig om varandra.

Är man en barnhemspojke med rakt hår, som ingen vill ha, då kan man nästan lika gärna vara död, anser Rasmus. Denna mening säger mycket och kan skapa olika känslor och dessa känslor kan då kopplas till värdegrundens värderingar. Boken handlar om en pojke som i början är vilsen och ledsen över att inte ha något hem och föräldrar att skapa en trygghet med och den slutar med att han hittar trygghet i sin nyfunna vän Oskar. Rasmus vill att Oskar och han ska leva ihop och att de ska luffa tillsammans hela livet. Detta säger en del om hur kärlek och trygghet till en annan människa kan göra så att annat inte spelar så stor roll, som till exempel att bo i ett stort hus, ha en förmögenhet med mera. Boken visar att det inte spelar någon roll hur man bor, eller hur mycket pengar man har, bara man har varandra så löser sig det mesta.

Rasmus på luffen (Lindgren, 1985) ger exempel på vänskap, kärlek, lika behandling, okränkbarhet med mera som kan lyftas upp genom värdegrunden då de flesta värdegrundsfrågor handlar om människans egna ansvar för att skapa en trygg vardag och samhälle för en själv och för alla omkring sig. Oskar kan ses som en förebild för oss alla då han genom sin givmildhet, kärlek och omtänksamhet skapar en trygghet åt Rasmus.

Jag har tidigare presenterat vad värdegrunden innehåller och de skolan ska gestalta och vad var och en som enskild individ ska främja. Lindgrens bok (1985) kan framföra, upplysa och skapa diskussioner och funderingar kring många av de jag presenterat innan framförallt från Oskar och Rasmus tankar och samtal om just dessa områden. Många av Lindgrens böcker behandlar barnens rättigheter, människors lika värde men just *Rasmus på luffen* har ett bredare utbud då den också behandlar livets okränkbarhet, individens frihet och även solidaritet med svaga och utsatta kan hittas i bokens handling och diskuteras, upplysas.

Jag har valt ut citat till denna analys som jag hittat ur *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985) för att visa på det jag påpekar ovan och fördjupa min analys mer ingående. Utifrån valda värden från värdegrunden ur Skolverkets (2016, s. 7f) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2016* analyseras dessa citat. Analysen presenterar också funderingar kring undervisningstillfällena som till exempel metoden boksamtal som jag presenterat i min bakgrund. Hur elever kan använda sig av dessa citat och diskutera, fundera och samtala kring värdegrunden kommer presenteras sist efter varje citat.

De värden jag kommer analysera från min litteratur är människors lika värde, individens frihet och integritet, solidaritet med svaga och utsatta och människolivets okränkbarhet.

4.2.1 Människors lika värde

Det första citat jag valt i *Rasmus på luffen* (1985) kopplat till rubriken ovan presenteras nedan:

“Äsch, inbilla dig inget”, sa Gunnar. “Di tar alltid flickor med lockigt hår.” Rasmus glada iver dog bort och ett uttryck av djup besvikelse gled över hans ansikte. Han såg bönfällande på Gunnar med ett par allvarsamma ögon. “Tror du inte i alla fall att det kan finnas *nån*, som vill ha en pojke med rakt hår?” (Lindgren, 1985, s. 16)

Just detta citat ovan får mig att känna hopplöshet och sorg. Frågan jag här ställer mig som läsare är: Varför vill barnlösa par ha flickor med lockigt hår? Boken utspelar sig inte i det samhälle vi lever i nu, utan för en tid sedan. Varför par ville adoptera flickor med lockigt hår anser jag har att göra med att flickor på denna tid ansåg skötsamma, flitiga och snälla medan pojkar oftast ansågs som busiga och ouppfostrade. Självklart vill ett par som inte kan få egna barn ha ett skötsamt och flitigt barn men vem säger att just flickor med lockigt hår är detta? Detta är en fråga man kan fundera i klassrummet och låta barnen få tiden att fundera och samtala över frågan. Chambers (1993, s. 18) skriver om tre ingredienser i ett samtal. Att utbyta entusiasm, att utbyta frågetecken och att utbyta kopplingar. Det eleverna genom detta citat får göra är mestadels att utbyta frågetecken och försöka samtala tillsammans och fundera över de frågor som ställs kring citatet.

Då man med elever pratar om detta citat och kopplar det till människors lika värde så bör man också fundera över hur detta område har förändrats genom tidens gång. Om det fortfarande är så att människor ser på flickor som skötsamma, flitiga och att utseendet spelar en stor roll, att man ska vara söt och att pojkar är mer busiga och ouppfostrade, detta område handlar om genus. Man kan då tala mer om just begreppet genus med eleverna och påbörja ett fortsatt samtal kring det genom det citat jag använt.

Undervisningsförslag

Genom detta citat kan man i undervisningen genom eventuellt ett boksamtal prata om människors lika värde och skapa funderingar och tankar kring värdet. Det jag menar att elever kan fundera på utifrån citatet är hur det var på den tid då boken publicerades och hur det ser ut nu, hur uppfattar eleverna begreppet "lika värde". Även erfarenheter eller upplevelser av situationer då människors lika värde har spelat en roll med mera. Detta är en av de värden som skolan ska gestalta i värdegrunden som finns i Lgr11 (2016).

Rasmus säger: "Tror du inte i alla fall att det kan finnas *nån*, som vill ha en pojke med rakt hår?" (Lindgren, 1985, s. 16). Här kan man koppla detta till alla människors lika värde genom att fundera på varför människor anses ha olika värden och hur vi som människor kan hjälpa till så att barn och även vuxna inte ska behöva känna som Rasmus gör då han säger detta. Samtala med eleverna om hur de tror att Rasmus mår och känner sig då han och Gunnar pratar om att de inte kommer bli valda av något par. I värdegrunden (skolverket, 2016, s. 7) står det att skolans uppgift är att främja förståelsen för andra människor och ha en förmåga till inlevelse.

Ett annat citat som jag anser att man kan koppla till människors lika värde är en mening som Oskar säger då han sitter på förhör hos länsman:

"Kyss mej, heter det "kolleger" på kommunalspråket." "Här kan man gå och loda ett helt liv och tro, att man är en vanlig, simpel luffare, och så är man kolleger när allt kommer ikring."
(Lindgren, 1985, s. 64)

I denna mening hörs en del ironi från Oskar. Man kan tolka att han här vill sätta länsman och de andra gubbarna på polisstationen på plats och visa att han är en människa av värde precis som alla andra. Oskar menar att han i hela sitt liv gått och "lodat" som en luffare och nu helt plötsligt så har han och de andra luffarna fått ett namn och är nu en del av detta samhälle. Nu då han faktiskt har en betydelse för en utredning så är han en viktig person men innan var han "bara en vanlig, simpel luffare". I detta citat visar Oskar på ironi till den värld han lever i. Det samhälle som visar gång på gång att luffare inte är mycket värda för världen visar nu en annan sida bara för att få en hjälp som de inte någonsin hjälpt Oskar med.

Undervisningsförslag

Här kan man i undervisningen genom boksamtal samtala om hur eleverna funderar kring detta citat och vad de tycker om det, innan man som lärare säger sina tankar. Låta eleverna fundera hur detta citat kopplas till människors lika värde. Låta dem fundera på om de själva har blivit behandlade på ett annat vis än någon annan trots att alla människor ska behandlas lika. Eleverna kan också samtala, diskutera och fundera över vad man kan göra själv för att hjälpa världen, samhället de lever i att bli mer jämlikt. Vad kan de göra för att hjälpa till att visa att alla människor är lika mycket värda, i alla lägen?

Langer och Close (1997) menar att genom att dela med sig av förståelsen av bokens handling kan eleverna utforska betydelse, tolkningar och hålla en öppenhet för framtida möjligheter. Här tänker jag att dessa framtida möjligheter funderar eleverna på utifrån det sista jag nämnt i det tidigare stycket. Chambers (1993) menar att människor väntar med att prata om en djupare innebörd tills man hört vad den andre i samtalet har att säga om boken så genom detta citat bör läraren samtala först genom att väcka tankar kring funderingar.

4.2.2 Individens frihet och integritet

Denna punkt i Skolverkets värdegrund (2016, s. 7) kommer diskuteras och analyseras utifrån två valda citat ur *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985). I det första citatet ligger Rasmus och Oskar och pratar på en sommaräng:

“Vore jag ko, skulle jag stanna på den här ängen och vägra flytta på mej”, sa Oskar. [...] [...] “Ja, fast det är roligt att gå och gå”, sa Rasmus. “På sommaren åtminstone. Men om vintern är det nog skönt att bo i ett hus.” “ja, om vintern får man nagelspräck i tårna”, sa Oskar, “då är det bättre att bo i hus.” (Lindgren, 1985, s. 140–141)

Oskar menar att han gärna skulle stanna på ett och samma ställe och slippa vandra. Rasmus börjar fundera på hur det skulle vara att leva som en luffare på vintern i kylan och konstaterar att det vore skönt att bo i ett hus då, Oskar instämmer. Individens har ett eget ansvar för att skapa sig en frihet och det har dessa två luffare gjort men med frihet menas också en bekväm frihet. Då jag nu vet hur boken slutar och jag vet att Oskar har ett hem över vintern så menar jag att han själv väljer att luffa under sommaren. Boken har ett slut som sprider glädje och hopp. Att Rasmus flyttar in hos Oskar och hans fru i slutet av boken får en att tänka på hur viktigt det är att vara en god medborgare och hjälpa de utsatta i samhället på bästa sätt, erbjuda hjälp.

I det här citatet behandlas individens frihet och integritet. Skolverkets (2011, s. 7) betonar att skolans uppgift är att låta varje enskild individ finna sin egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom sitt bästa i ansvarig frihet.

Undervisningsförslag

Jag återgår till Chambers (1993) tre ingredienser i ett samtal, entusiasm, frågetecken och kopplingar. Eleverna kan utifrån detta citat tolka begreppet frihet. Fundera och samtala om vad frihet är och vad som menas med ansvarig frihet. Samtala och fundera kring varför de tror att Oskar väljer att vara en luffare på sommaren och bor i ett hus med sin fru på vintern? Är detta frihet för honom? Vad tycker hans fru? I slutet i boken får man höra talas om Oskars fru, hon beskrivs som lite bitter och arg på Oskar. Varför tror eleverna att hon är det? Är det rätt att lämna sin fru under sommaren och låta henne sköta hemmet medan man själv är ute och luffar? Här bör läraren hjälpa till att föra vidare tankar och samtala med eleverna då det är ett stort, viktigt område med ganska så svåra frågor att samtala om.

Då det är ett stort och svårt område att samtala om i klassen så vill jag belysa metoden boksamtal, i små grupper, för att få igång en diskussion kring begreppet frihet. Jönsson (2007, s. 134) visar att man kan bygga upp en föreställningsvärld som är svår att nå ensam, perspektiv som man inte själv kan se blir synliga genom att ha någon att samtala med. Tankar möts och synpunkter tas då på allvar. Därför tror jag att ett boksamtal kan skapa en fördjupad och bra diskussion kring begreppet frihet och även integritet.

Det andra citatet jag har tagit som man kan koppla till individens frihet och integritet är då Rasmus tackar nej till Fru Nilsson, som erbjuder honom ett hem. Han bestämmer sig för att fortsätta sin vandring med Oskar:

“Jag känner mej så lycklig om fötterna”, sa han, när han såg lervällingen pressa sig fram mellan tårna. “Förresten är jag lycklig i hela kroppen.” Oskar skrattade. “Ja, det känns väl skönt att ha blivit av med en stor gård med hästar och kor och hela faderullan.” Rasmus plöjde belåtet genom nästa pöl. “Vet du vad jag tänkt, Oskar?” “Nä, men det är väl nånting klokt och finurligt, kan jag förstå.” “Jag har tänkt, att när man går på luffen, då rör man egentligen om alltihop som man ser.” “Ja, i så fall har du inte bytt bort dej”, sa Oskar. (Lindgren, 1985, s.153)

Detta citat säger mycket om frihet och integritet. Rasmus, ett barn, bestämmer sig för att lämna en stor gård med hästar och kor och framförallt en mor och en far för att få vara med Oskar. Den frihet som Rasmus känner efter att ha tagit detta beslut beskrivs i detta citat. Rasmus har en så pass god självkänsla och insikt att han vet att det kommer att ordna sig bara han är med Oskar.

Hur går tankar kring att välja att leva som en luffare istället för att leva på en stor gård med en mor och far? Hur kan detta kopplas till individens frihet, är detta en frihet för Rasmus att själv ta detta beslut? Här utreder vi frågetecken som är Chambers (1993) ena ingrediens och försöker också koppla samman olika tolkningar som eleverna förmodligen har kring hur Rasmus tänker.

Då Oskar säger "Nä, de är väl nånting klokt och finurligt, kan jag förstå" så får man en inblick i Oskars känslor kring Rasmus. Han bygger upp Rasmus självförtroende genom att svara detta. Jag anser att det är Oskar som gör så att Rasmus känner sig trygg hos honom och ser han som en fadersfigur. Oskar är en fri man med mycket integritet och jag anser att han ger Rasmus en förebild att se upp till genom sitt sätt att se på världen, med en frihet och utan bekymmer.

Undervisningsförslag

Här kan man med eleverna låta boksamtalet leda till att de själva vågar prata om deras frihet. Hur de gör i sin verklighet för att skapa en integritet och frihet och om de har någon som de ser upp till eller om de själva har någon speciell situation där de känner sig fria och lyckliga. Tengberg (2011, s. 312) påpekar att elever får uppleva läsningen som en del av en socialt relevant aktivitet i ett boksamtal, eftersom samtalet om texten också kan blir ett samtal om deras omvärld, erfarenheter och om dem själva som individer.

4.2.3 Solidaritet med svaga och utsatta

Det tredje värdet som jag vill upplysa eleverna om från skolans värdegrund (Lgr11, 2016, s. 7) är en solidaritet med svaga och utsatta i samhället. Skolverket skriver att i överensstämmelse med den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Detta värde anser jag just nu är mycket aktuellt i vår värld och därför också viktigt att få elever att förstå innebörden av, detta kan då ske genom en skönlitterär bok som *Rasmus på luffen*:

"Hur länge dröjer det, innan man svälter ihjäl", frågade Rasmus. Han kände det som om han var på god väg. Det var redan långt över middagstid, och allt han hade fått till livs denna förfärliga morgon var en smörgås och en knäck.
(Lindgren, 1985, s.82)

Detta citat visar att livet inte alltid är lätt. Här får man en inblick och man kan känna en oro i hur det kan vara att leva som en luffare, att gå hungrig dagarna lång. Rasmus är ett barn, vilket kan göra att läsaren får en känsla av att hen tycker synd om honom som inte får mätta sin mage.

Detta citat kan då leda läsaren till en djupare tanke och att känna ett ansvar för alla de barn som inte får mat för dagen, ett svagt och utsatt barn som lever i vår värld runt omkring oss.

Att ha ett gemensamt ansvar för svaga och utsatta i samhället är en viktig punkt i livet och hjälper världen till en starkare sammanhållning. För att få människor att förstå detta budskap och det begrepp som behandlas visas det utifrån en luffares perspektiv. Här för att visa hur olika behandlad man kan bli för att man har olika värde, enligt vissa.

Undervisningsförslag

Jag tänker här och i många andra citat att eleverna kan samtala vidare kring dessa värden för att få en djupare förståelse för dem. I min bakgrund skriver jag om Chambers (1993, s. 10). Han menar att kunna samtala bra om böcker är en mycket värdefull aktivitet i sig. Att föra ett bra samtal om böcker är också den bästa övning man kan få för att kunna föra givande samtal om annat i livet.

Genom boksamtal kan eleverna samtala om solidaritet med svaga och utsatta utifrån ett bredare perspektiv än det som citatet ger. Vilka är de svaga och utsatta och hur hjälper vi dem på bästa sätt genom att visa solidaritet? Hur kan man som enskild individ hjälpa till att skapa ett starkare och jämlikare samhälle och värld? Det är en gemensam ansvarighet som är viktig att låta elever tala om. Det andra citatet jag valt ut i *Rasmus på luffen* som man kan koppla till detta värde är:

”Luffare kan man tro om vad som helst”, hörde han den ena pigan säga.
”Det skulle inte förvåna mej, om det är den här som har tjuvat alla pengarna i Sandö”
[...] ”Må tro om han kan ha gjort’et!, då kommer ha på fästning”, fortsatte hon
belåtet. ”Må tro om han kan ha gjort’et!” Rasmus härmade henne tyst och
rasande uppe i fodergluggen. (Lindgren, 1985, s.62)

I detta citat kan man tyda på traditionellt ”skitsnack” om någon annan för att den som pratar tror att man har den rätten att tala om någon annan för att man själv har högre ”status” än den omtalade. Finns det någon som har högre status än någon annan, på vilket sätt då? Detta kan man fundera över, på vilket sätt någon kan ta makten och prata illa om någon annan för att denna, enligt dem, har sämre ”status”. Dessa funderingar kan leda till många olika diskussioner och ge mycket funderingar om en själv och om andra i sin närhet.

Undervisningsförslag

”Må tro om han har gjort tét!” säger Rasmus härmande tyst och ilsket då han hör hur pigorna pratar om Oskar. Elever kan här känna igen sig i händelser som hänt på skolan eller hemma och vill då kanske prata om det, vilket är bra. Ett boksamtal kan också leda till ett slags samtal för eleverna att få ”rensa” och prata ut om saker som händer på skolan. Här gäller det att läraren är med och stöttar och är med i samtalet. På detta vis kan man också nå en förståelse av värdegrundens principer genom att de pratar om verkliga händelser, saker som har skett på skolgården eller i hemmet.

Genom ett boksamtal kan diskussioner och samtal också leda till att eleverna vågar tala om saker som de annars inte vågar då de kan koppla till en händelse eller karaktär i boken. Franklin och Landh (2014, s. 10) visar på just detta. De använde sig av en fråga ”Har du varit med om något som liknar det som hände i boken?” Som jag nämnt innan så kan elever minnas händelser, som kanske inte är så lätta att prata om. De skapar inre bilder som relateras till egna upplevelser utifrån bokens handling. De kan sätta ord på vad de upplevt lättare genom att dra paralleller till bokens handling. Detta kan vara bra att skapa och diskutera gällande värdet.

Genom att samtala om detta tränar eleverna på att lyssna på andra och här främjas förståelsen för andra människor och förmågan till inlevelse som finns med under skolans värdegrund och uppdrag. Det finns mycket man kan samtala om gällande skolans värdegrund, mycket olika spår som samtalen kan leda till men som ändå kan kopplas till värdegrundens frågor. Om någon elev till exempel kopplar utifrån händelser i boken till någon verklig händelse som skett i skolan som till exempel kränkande behandling, mobbing, diskriminering med mera så innefattar detta skolans värdegrund och skolans uppdrag att motverka.

4.2.4 Människolivets okränkbarhet

Skolverket skriver i skolans värdegrund och uppdrag att ingen inom skolan ska utsättas för kränkande behandling: ”Alla inom skolans verksamhet ska aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper” (2016, s. 12). Ett citat som visar att Oskar blir kränkt, som jag då kopplar till människolivets okränkbarhet är:

”Alla luffare ska in på förhör. Kila på nu!” Oskar blev ännu argare. ”Far ända in i baljan!” Här ligger man och sover, oskyldig som en brud, och så kommer ni och rycker opp en mitt i svinottan. Akta er så jag inte ilsknar till.” [...] De tog Oskar ifrån honom - ingenting kunde vara värre än det. De bara försvann med honom, och Rasmus visste inte ens vart. (Lindgren, 1985, s. 61)

Citatet visar att länsman har större makt än Oskar och att Oskar i detta läge är svag och utsatt. Han är en luffare, utan jobb och utan någon ”status” i samhället. Oskar försöker försvara sig men då länsman har högre ”status” än Oskar så blir detta svårt. Det man här utifrån citatet funderar på är både människors lika värden och människans okränkbarhet. ”Alla luffare ska in på förhör. Kila på nu!”. Varför ska alla luffare in på förhör? Det har skett ett rån men varför pekas just luffarna ut till att vara tjuvar? Har samhället skapat denna stämpel? Detta är några frågor man funderar över.

Alkestrand (2016) vill i sin avhandling visa vilka egna insikter läsaren kan få i sin egna värld via karaktärers resor. Hon tittar även på hur hennes tre valda böcker kan användas i klassrummet till verklighetens maktförhållanden och hur dessa förhållanden behandlas utifrån böckerna. Detta är ett moment jag vill uppnå med min analys och framförallt detta citat ovan, jag vill att eleverna ska kunna diskutera om nutidens makt och hur det ser ut nu med kränkningar och diskriminering i skolor och i samhället. Chambers (1994, s. 17) menar att samtalet kan vara en möjlighet att få möta sina egna tankar. Säljö (2000, s. 235) belyser att det inte bara är sig själv man möter i ett samtal kring litteratur utan det ger också möjlighet att möta andras tankar.

Undervisningsförslag

Detta citat väljer jag för att man skulle kunna använda detta som en diskussion med eleverna. Människolivets okränkbarhet, vad innebär detta? Att känna sig kränkt är så individuellt och ligger på ett personligt plan. Detta kan elever fundera och samtala om. Vart går gränsen för att någon ska känna sig kränkt? kan man sätta någon gräns eller vem bestämmer detta? Här tror jag att många frågor och olika åsikter kan mötas och skapa ett bra och givande samtal för eleverna. Även en diskussionsfråga kring detta kan vara vad man som individ kan göra för att motverka kränkningar i skolan men också ute i samhället.

Mitt sista citat ur *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985) som man kan diskutera kring värdet människolivets okränkbarhet är då Oskar blir förhörd hos länsman:

“Ser ja ut som ’två maskerade män’, va”, hörde han Oskars uppretade stämma. “Det ska håken vara luffare i det här landet, för vi får då skulden för allting.” (Lindgren, 1985, s.64)

Här ser polismännen inte människan, utan luffaren. Det är lätt att man genom att titta på en människa bara se utsidan och döma efter den men det är viktigt att se båda sidorna.

Även med detta kan boksamtal, som med så många andra citat som jag lyft, leda till djupare samtalsområden och diskussioner vilket ger eleverna en stund “att synas”. Förhoppningsvis leder detta ovan och dessa citat till ett samtal där eleverna känner att de får synas och prata om sådant som kanske inte alltid är läge och så lätt att prata om, i grupp eller i överhuvudtaget.

Undervisningsförslag

Man kan med eleverna samtala om hur man ska bemöta en människa och hur man själv vill bli bemött. Franklin och Landh (2014, s. 10) menar att de kan koppla till sin egna verklighet med frågan “har du varit med om något som liknar det i boken?” och detta går även i detta citat att samtala om. Självklart får läraren här förklara att det menas något slags tillfälle då eleverna känt sig sårade och förolämpade och inte någon liknande händelse gällande att bli arresterad på grund av att man är en luffare. Franklin och Landh menar att eleverna lättare kan sätta ord på vad de upplevt genom en händelse i boken.

4.3 Värdegrundsarbete i undervisningen

Värdegrunden har en grund för alla människor och inte bara de i skolans verksamhet. Skolverket har formulerat denna grund för skolan för att alla som jobbar där och alla elever ska trivas, må bra och bli rättvist behandlade. Detta är den grund som alla lärare ska utgå från i sin undervisning och under alla aktiviteter i skolan. Det som jag uppfattar kan glömmas bort en aning är att eleverna också bör vara fullt medvetna och engagerade i dessa värden, inte bara lärare och andra anställda i skolan.

Skolverkets (Lgr11, 2016) övergripande mål och riktlinjer beskriver normer och värden. Här menas det att skolan aktivt och medvetet ska påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i vardaglig handling. Skolans mål

(Lgr11, s.12) är att varje elev kan göra och medvetet uttrycka etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande värderingar. Eleven ska även kunna ta avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling, samt medverka till att hjälpa andra människor. De ska även enligt skolans mål kunna leva sig in i andra människors situationer och förstå dem, och utveckla en vilja att handla utefter detta. För att elever ska kunna förstå och värdesätta alla dessa mål måste de ha en djup förståelse för vad värdegrunden består av och för detta krävs undervisningstillfällen om området.

Alkestrand (2016, s. 13) skriver också om skolans värdegrundsarbete. Alkestrand inleder detta stycke med att svenska skolans övergripande uppdrag är att utbilda och fostra framtida samhällsmedborgare och då mot en bakgrund av de hot som finns i nutid. Strävan mot alla människors lika värde, ett demokratiskt samhällsskick och individens integritet har gjort att skolan fått en central roll i detta. Då skolan har ett ansvar att forma framtidens människor så får skolan en stor betydelse kring dessa uppdrag. Alkestrand (2016, s. 13) påpekar mycket riktigt att alla människor ska få komma till sin rätt som individer och slippa utsättas för förtryck.

Alkestrand (2016, s. 14) skriver fortsättningsvis att läroplanen formulerar mål som eleverna ska uppnå och förhållningssätt som de anställda ska utgå från i sitt dagliga arbete med eleverna. Författaren påpekar att då man läser igenom läroplanen så kan man konstatera att det inte är en lätt uppgift för lärare att förhålla sig till den värdegrund som presenteras. Hon menar att till exempel begreppet *grundläggande demokratiska värderingar* blir svårt att förhålla sig till då de inte vet vilka aspekter av detta som förväntas uppmärksammas. Jag anser att detta är ett brett begrepp, vilket många andra värden och begrepp också är i skolverkets värdegrund (lgr11, 2016). Alkestrand (2016, s. 15) nämner också att det inte finns några instruktioner till värdegrunden och hur arbetet ska gå till, utan detta blir upp till varje enskild lärare, eller eventuellt lärarlaget.

Alkestrand (2016, s. 16) fortsätter och skriver om sin egen erfarenhet som lärare på grundskolans senare år och gymnasiet. Hon menar att det kan vara svårt för lärare att veta hur de ska ta sig an denna värdegrundsuppgift, inte minst med tanke på tidsbristen som de flesta lärare har. Med denna bakgrund vill hon undersöka hur värdegrundsarbetet kan utgå från fantasy litteratur för unga läsare. Hon gör detta för att på ett smidigt sätt kunna integrera värdegrundsfrågor med litteraturundervisning. Här har vi även min tanke med min uppsats. Jag anser genom egen erfarenhet, precis som Alkestrand, att lärare har svårt att integrera värdegrundsfrågor på det sätt som de kanske hade velat i undervisningen på grund av tidsbrist och att de ämnesspecifika områdena tar över mycket av den tid som finns i undervisningen.

Björn Åstrand och Gun-Marie Frånberg (red) (2006, s. 7) betonar att skolan på ett medvetet sätt ska förmedla grundläggande demokratiska värderingar till uppväxande generationer. Detta kan ske genom att på olika sätt behandla demokratifrågor i skolan och göra detta i demokratiska former. Skolans värdegrund är lika för alla skolor i Sverige oavsett huvudman. Värdegrunden innebär att omsorg om och hänsyn till andra människor, liksom rättvisa och jämställdhet ska lyftas fram och synliggöras i verksamheten. De menar att demokrati kan sägas vara värdegrundens övergripande värde och mål och etik handlar om genomtänkta utgångspunkter för ett moraliskt handlande i skolan.

En artikel av Lovisa Bergdahl (2006, s. 18) behandlar "Om gemensamma värden i ett pluralistiskt samhälle". I del två av artikeln som hon benämner som "Utgångspunkter och tillvägagångssätt" så påpekar hon det komplexa i att vara lärare. Bergdahl menar att lärare inte bara ska undervisa och förmedla kunskap utan alla som verkar i skolan har också i uppgift att förmedla och förankra till eleverna de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. Detta brukar benämnas som lärarens "dubbla uppdrag", att både undervisa och fostra eleverna till gemensamma värden. Här menar då jag, utifrån Bergdahls artikel, att det kan vara ett sätt att genom litteratur och boksamtal som metod använda sig av värdegrunden. Man blandar in värdegrunden i undervisningen på ett enkelt sätt. Man använder de "dubbla uppdragen" genom att föra dem samman till ett gemensamt uppdrag.

Bergdahl (2006, s. 22) har utfört intervjuer med lärarstudenter om hur de ser på värdegrunden. Detta anser jag kan vara intressant för att se om vissa av dem tänker lika som jag kring området och eventuellt visa på vikten av att förstå de värden som värdegrunden presenterar, både för verksamma lärare, lärarstudenter och elever. En av de intervjuade lärarstudenterna svarade:

För mig handlar det väldigt mycket om förhållningssätt. Det kan handla om livsfrågor helt enkelt. Hur man värderar liv, människor, men även hur vi definierar kunskap. Jag tycker att det är väldigt stort och på sätt och vis svärdefinierat begrepp. Och vi tolkar det oerhört olika. (Bergdahl, 2006, s. 22)

Detta citat av en lärarstudent håller jag fullt med i. Livsfrågor och förhållningssätt spelar en roll i hur man uppfattar de värden som presenteras i värdegrunden. Det är därför viktigt att förmedla detta för eleverna och visa att vissa värden tolkas olika av varje enskild individ. Det viktiga är att man tar sitt eget ansvar som människa att alltid försöka vara en god individ genom att tänka på dessa begrepp i sin vardag och fundera på hur man kan göra för att dessa värden ska synas och förankras i verkliga livshändelser. Därför är det viktigt att eleverna är fullt medvetna om dessa.

Ett till citat från en lärarstudent som jag vill använda från Bergdahl (2006, s. 22) är: “[Det] får man nog tolka för att kunna göra dem till sin egen definition”. Ett enkelt och kortfattat svar och det jag själv menar med begreppen. Göra dessa värden till sin egna definition är viktigt för var och en men som jag sagt innan, det viktigaste är att vara medveten om dessa värden.

4.4 Boksamtal som metod

En av mina frågeställningar var: “Hur kan jag genom boksamtal använda mig av värdegrundsfrågor i undervisningen?” Detta diskuteras i denna del.

Min idé att analysera en bok och sedan utgå från värdegrunden väcktes då jag satt och pratade med en vän och kom in på att just värdegrunden inte nämns så mycket i skolan eller i undervisningen av det vi erfarit. Jag själv har aldrig hört någon lärare planera en lektion för att prata om de värden skolan vilar på, alltså värdegrunden. Jag själv har aldrig heller blivit tilldelad att göra detta på praktiker eller som lärarvikarie under många år. Kanske är det så som jag skrivit tidigare, att den ämnesorienterade undervisningen behöver så pass mycket tid så att hur man ska vara en bra medborgare ute i samhället och en elev i skolan som främjar för likabehandling och försöka motverka kränkningar med mera försvinner bort.

Jag funderade på hur man i undervisningen skulle kunna använda sig av en skönlitterär bok och värdegrunden och se till så att eleverna förstår dessa värden utifrån händelser i boken. Jag har själv ute i verksamheten använt mig av boksamtal med elever och anser att de fungerar bra och låter eleverna samtala mer “avslappnat” än vad det kan kännas som i helklass, och under ett samtal med en lärare som leder samtalet.

Forskning gällande just boksamtal visar dess positiva inverkan på eleverna då det gäller att kunna relatera till sina egna verkliga händelser. Eller att de vågar prata om saker som kanske inte innan varit så lätta att pratat om för att de kan relatera till en händelse som liknar deras egna utifrån litteraturen. Forskning som tidigare har visat på positiva effekter av att använda sig av boksamtal har gjort att jag lutar mig mot dem och därför väljer att använda boksamtal som en eventuell metod till undervisningstillfällen kring det jag skriver i min uppsats. Tengberg (2011, s. 311) menar att litteratursamtalet ger eleverna möjlighet att bli aktivt deltagande i en tolkningsprocess där frågor, reaktioner kan diskuteras och jämföras, att betrakta texten ur ett flertal olika läsårtsperspektiv. Detta är en viktig del för elever att bearbeta och utveckla i ett boksamtal gällande de citat jag valt och dess koppling till värdegrunden (Lgr11, 2011).

I Chambers bok *Böcker inom oss – om boksamtal* (1993) skriver han om de tre ingredienserna, att utbyta entusiasm, utbyta frågetecken och att utbyta kopplingar. Dessa tre moment är en god "bas" för ett boksamtal. Att eleverna först utbyter sina tankar kring stycket som lästs, sedan samtalar och diskuterar de frågetecken som kommer upp och till sist de kopplingar de hittar mellan händelser och värdegrundsfrågorna. Även frågetecken kan kopplas till värdena.

Att säga något till andra menar Chambers (1993, s. 26) medför att den som mottar uttalandet måste tolka detta. Då mottagaren tolkar detta och delar med sig av sin tolkning till talaren så får dennes uttalande ett nytt ljus och nya tankar. Detta är något jag nämnt innan i min uppsats, vilket jag anser är en mycket bra sak med boksamtal. Om de diskuterar, samtalar och funderar tillsammans om litteraturen så kan samtalet leda till att talaren och mottagaren får en mer djupgående diskussion som utvecklas.

Att säga något tillsammans menar Chambers (1993, s. 29) är den personliga drivkraften att ge sig in i en diskussion och medvetet försöka reda ut sådant som upplevs svårt och komplicerat. Varje gruppmedlem i ett boksamtal vet något, men ingen vet allt och om då deltagarna i gruppen tar med sin kunskap in i diskussionen skapar det en bättre förståelse för alla. Det vill säga i detta fall, en bättre förståelse för både de händelser som presenteras i *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985) och en förståelse för begreppen i Skolverkets värdegrund (2011). Den sista sättet att säga något som Chambers (1993, s. 30) nämner är att säga något nytt, här menar författaren att den personliga drivkraften här är att aktivt medverka i ett boksamtal. Chambers menar att om man deltar i en diskussion och säger något nytt så upplevs en känsla av att "det lyfter", att man ger sig av in i det tidigare okända och får då en känsla av uppenbarelse.

Chambers (1993, s. 30) nämner fortsättningsvis Lissa Paul som har rapporterat att hennes universitetsstudenter har pratat om den "intellektuella glädjen" de finner i att tolka och samtala om en text. Chambers erfarenhet är att barn får liknande intellektuella stimulans av sådana aktiviteter. Han menar att de får genom boksamtal en förstahandsupplevelse av hur läsandet - hela läsandets cirkel - övergår från en mysig stunds tidsfördriv, läggdagsberättelse eller nyttoläsning till att istället ge oss bilder att tänka med och bli ett medel för att skapa och återskapa det som är själva kärnpunkten i våra individuella och kollektiva liv.

4.5 Rasmus på luffen som material

Likasom med valet av område i uppsatsen så satt jag även med val av bok med en vän och diskuterade och funderade på en bra och barnanpassad bok som man kan använda som

värdegrundsarbete. Min första tanke var någon bok som behandlar krig och misär men sedan fortsatte tankarna till Astrid Lindgren. I min barndom har hon funnits och mina föräldrar har läst en del böcker skrivna av henne för mig då jag var yngre. Hon har ett kärleksfullt sätt att skriva anser jag och hennes fokus är alltid på barnen och att hon skriver ur deras perspektiv gör böckerna levande och roliga, vilket göt det lätt att "leva" sig in i dem och sedan koppla till värdegrundsfrågor.

Skolverket (Lgr11, s. 9) skriver att skolans uppdrag gällande värdegrunden är att främja lärande där individen stimuleras och att inhämta och utveckla kunskaper och värden. Skolan ska i samarbete med hemmet främja elevers personliga utveckling till att bli aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarstagande individer och även medborgare. Skolan ska också präglas av omsorg om individen, omtanke och generositet. Utbildning och fostran handlar i en djupare mening om att överföra och utveckla ett kulturarv som handlar om världen, språk, kunskaper från en generation till den nästa.

Lärare får ett stort ansvar med det som nämns ovan, jag anser då att ett sätt att utveckla dessa kunskaper och främja elevernas personliga utveckling kan vara med koppling till barnlitteratur. Barn/elever har här, enligt tidigare forskning som gjorts, lätt att relatera till egna upplevelser och vad de själva varit med om. En bra faktor för ett värdegrundsarbete och för att påbörja att utveckla det mål som värdegrunden (Lgr11, 2016) har. Litteraturen, och även ett boksamtal, kan skapa omsorg om individen och en omtanke då *Rasmus på luffen* har en del omtanke och generositet i sin handling som sedan kan kopplas till elevers individuella omtanke och generositet. De delar jag valt ut i min analys från värdegrunden och mina citat kan även dessa leda till samtal, diskussioner om hur man skapar en djupare mening om elevers personliga utveckling och hur alla kan skapa en generositet och omsorg bland alla människor.

Rasmus och Oskar visar omsorg och generositet i bokens handling. Detta är också en anledning till varför jag valt denna bok att analysera och presentera till min uppsats, den ger ett fint budskap som förhoppningsvis eleverna blir inspirerade av. Ett citat ur boken är:

Oskar la huvudet på sned och tittade lystet på knäcken. "Nu ska vi se, vilken man ska ta!" "Du får ta allihop", försäkrade Rasmus ivrigt "Jag vill att du ska ta allihop!" Men Oskar viftade avvärjande med handen. "Nä, måttliga korvar är bäst. En sån där stut räcker åt mej." (Lindgren, 1985, s.55)

Detta citat visar på generositet från Rasmus och omsorg från Oskar. Rasmus vill ge all knäck till Oskar för att han är en generös pojke som vill väl. Oskar väljer att ta en knäck för att han vill att Rasmus ska få resten så att han inte behöver gå hungrig, det visar på omsorg och omtänksamhet. Skolans mål är att varje elev i de övergripande målen (lgr11, 2016, s. 12) ska kunna leva sig in i och förstå andra människors situation och utveckla en vilja att handla med deras bästa för ögonen. Detta är något både Rasmus och Oskar gör i citatet och här kan man låta elever inspireras av denna handling.

Jag kommer presentera två citat till ut *Rasmus på luffen* som visar varför jag valde denna bok:

“Jag vill vara med dej, Oskar”, snyftade Rasmus. “Din *egen* mor och far, tänk på det”, sa Oskar. “Som du har letat efter så länge.” “Men jag vill hellre vara med dej och gå på luffen, kan inte *du* vara min far?” Oskar lät nästan förgrymmad. “En luffare till far, hur skulle det se ut? Inte vill du ha en luffare till far?” “Jo, en sån luffare som du”, mumlade Rasmus.
(Lindgren, 1985, s.150)

Efteråt - när de skulle gå - räckte han dem båda högtidligt handen till adjö. Han såg på fru Nilsson med stor allvarsamma ögon. “Ta ingen flicka med lockigt hår”, sa han bevekande, “gör inte det. Gunnar är bäst.” (Lindgren, 1985, s.152)

Kärleken mellan två människor, vare sig de är barn eller vuxna, luffare eller rika så är spelar det ingen roll, om man tycker om varandra så är det så det ska vara. Jag tycker detta citat visar att boken innehåller mycket från värdegrundens principer. Det finns mycket i boken som man kan samtala om och få en djupare innebörd kring som inspirerar och motiverar individer till att bli en god människa och medborgare. Denna bok kan nog få en del människor att tänka till och fundera på hur de kan göra för att visa kärlek, respekt, omtänksamhet till andra i sin vardag. Att medverka för en kärleksfull och respektfull värld. Denna bok inspirerar också elever och andra att tänka på sin omgivning och sina vänner, se till så att de mår bra, att lägga sin egoism åt sidan.

4.6 Skönlitteratur i skolan

I denna del diskuteras skönlitteratur i skolan och i undervisningen. Jag väljer att visa detta som ett stöd för varför jag valt att använda mig av skönlitteratur som ett undervisningsmaterial.

I kursplanen för svenska (Lgr11, 2016, s. 222) står det i syftet att undervisningen ska stimulera elevernas intresse för att läsa och skriva. De ska ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur man formulerar egna åsikter och tankar. Undervisningen ska också syfta till att eleverna får möjlighet att utveckla en förmåga att bearbeta texter, enskilt och tillsammans med andra. I undervisningen ska eleverna möta och få kunskap om skönlitteratur från olika tider och i mötet av olika texter ska de ges förutsättningar att utveckla sitt språk, den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden. Eleverna ska få möjlighet att läsa och analysera skönlitteratur. Det centrala innehållet (Lgr11, 2016, s. 225) i svenskundervisningen ska innehålla några skönlitterärt betydelsefulla barn - och ungdomsboksförfattare och deras verk.

Kåreland (2013, s.1) skriver att barnboken alltid varit i gränslandet mellan pedagogik och estetik och didaktiska och konstnärliga aspekter har integrerat med varandra. Dagens barnlitteratur förmedlar sina normer och värderingar på samma sätt som dagens kritiker menar Kåreland.

Kåreland (2013, s. 1) sammanfattar Paul Tenngarts del i boken som behandlar barnlitteraturens kognitiva värden. Människans tänkande är enligt Tenngart (2012) i grunden litterärt och han menar att litterära berättelser är viktiga för att utveckla tänkandet. Vi förstår oss själva bättre om vi gör berättelser av våra egna erfarenheter. Enligt honom blir världen mindre kaotisk och läsningen och litteraturen ger perspektiv på tillvaron. Tenngart betonar att barn lär sig genom böckerna en mängd med narrativa grepp som underlättar deras tolkning av den komplexa verkligheten. Han ger förslag på några kognitiva aktiviteter som litteratur lär ut såsom urskilja likheter och skillnader, identifiera olika kategorier och ifrågasätta tankemönster.

I *Läsa bör man...?* redigerad av Lena Kåreland (2009) skriver Annette Årheim i sitt kapitel om litteraturens möjligheter och begränsningar. Årheim (2009, s. 68) påpekar att ett av de bärande argumenten bakom skönlitteraturläsning i svenskundervisningen har varit att läsningen har varit personlighetsutvecklande ur både ett individuellt och kollektivt perspektiv. Författaren menar att genom skönlitterära erfarenheter så antas människor bli mer vidsynta gentemot det främmande och med en förlängning av detta bli mer medveten om den kultur man lever i. Årheim anser att det finns många som menar att dessa egenskaper är särskilt viktiga idag då rörligheten över nationsgränser blivit större än förr.

Årheim (2009, s. 69) skriver att den amerikanska filosofen Martha C. Nussbaum menar att litteraturen har en unik potential att utveckla människors narrativa fantasi, förmågan att kritiskt kunna granska bevekelsegrunderna för sina egna föreställningar.

Årheim skriver fortsättningsvis om Merete Mazzarella, som menar att litteraturläsning kan öppna för nya tolkningsmöjligheter av den egna livsberättelsen. Liksom Nussbaum tycker även hon att skönlitteraturläsning är utvecklande för individens omvärldsförståelse.

I ett tidigare kapitel från samma bok som ovan skriver Margareta Petersson (2009, s. 34) om den blivande svenskläraren och skönlitteraturen. Petersson presenterar resultatet på en enkät hon gjort bland lärarstudenter. Denna enkät visar bland annat att studenternas bild av litteraturläsningens roll i skolan är diffus. Petersson hänvisar till Staffan Thorson som vänder sig till lärarstudenter med frågan om varför man som svensklärare ska läsa skönlitteratur så visar det sig att svaren bara kom från styrdokumentens formuleringar. Studenterna har inte några personliga svar på frågan.

Utifrån ovan text kan jag själv då koppla till min uppsats och varför min litteratur kopplat till värdegrunden är viktigt och visar på en betydelse i att läsa och diskutera skönlitteratur förutom det som står i styrdokumentet. Petersson (2009, s. 34) skriver, att det är lite skrämmande och överraskande att studenterna svarar utefter styrdokumentet och utan egna tankar, så menar jag på, som student att jag vill visa att skönlitteraturen har mycket olika möjligheter till kunskap och undervisningstillfällen som ger eleverna både personlig utveckling och en kunskapsutveckling.

5. Slutsats

I min uppsats har jag använt mig av en kvalitativ textanalys då jag analyserat åtta citat mer djupgående och gjort en mer övergripande analys av hela boken. Jag har även använt metoden hermeneutik till uppsatsens innehåll, hermeneutiken har tre inriktningar och min uppsats har fokuserats utifrån den allmänna tolkningsläran. Mitt material och det som har analyserats är Lindgrens (1985) verk *Rasmus på luffen* och *Läroplan för grundskolan förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2016*. Jag presenterar boksamtal att använda som en undervisningsmetod i skolan.

Jag analyseras min valda skönlitterära bok tillsammans med värdegrunden (Lgr11, 2016) i denna uppsats. Jag har gjort en övergripande analys av hela boken och sedan har jag valt ut fyra värden som analyseras utifrån två citat på varje värde, totalt åtta citat analyseras. Jag har även här valt att

inkludera undervisningsmetoden boksamtal som kan användas då elever ska analysera, fundera och samtala kring citaten ur *Rasmus på luffen* och skolverkets värdegrund (Lgr11, 2016). Även hur dessa citat kan diskuteras presenteras.

Tillsammans med analysen kommer diskussionen, här fokuserar jag på värdegrundsarbete i undervisningen utifrån forsknings kring området. Boksamtal som metod kommer närmast och även här används forskning som jag kopplat till egna tankar och åsikter kring metoden. Efter denna diskuteras *Rasmus på luffen* som valt material, här skriver jag om varför jag valt just denna bok och varför den är bra att använda till ett värdegrundsarbete. Sista delen i diskussionen kallar jag för skönlitteratur i skolan och här presenteras positiva aspekter med att använda skönlitteratur i undervisningen.

Min första frågeställning var: Hur kan värdegrundsfrågor bearbetas och diskuteras i *Rasmus på luffen*? Denna fråga har besvarats i min uppsats då jag visat i min analys. Mitt resultat av min analys är att *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985) går att använda till värdegrundsundervisning då den innehåller så pass mycket som går att samtala och diskutera om. Genom denna bok kan man i skolan främja dessa värden och försöka påverka och ge elever ett intresse till att skapa en tryggare värld. Där varje individ gör ett försök till att främja människors lika värde, integritet för svaga och utsatta, individens frihet och integritet och människolivets okränkbarhet. Mitt resultat av denna uppsats är att genom *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985) kan man upplysa elever om dessa värden och då kanske också skapa en positiv utveckling i framtidens samhälle.

Min andra frågeställning var: Hur kan jag genom boksamtal använda mig av värdegrundsfrågor i undervisningen? Genom den valda metoden och den forskning som visats kring området, har bevisat att det är möjligt att använda boksamtal som en metod för att samtala, fundera och diskutera om Skolverkets (Lgr11, 2016) värdegrund utifrån *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985). Eleverna bör få bearbeta, utveckla och samtala med varandra kring dessa värden för att få en medvetenhet och förståelse kring dem. Detta görs på ett bra sätt med hjälp av ett boksamtal där forskning, som tidigare presenterats, visar på att elever utvecklar sina tankar och kan lättare dra kopplingar till boken genom att mötas och tala om bokens handling.

Min egen slutsats kring detta arbete och denna uppsats är att elever bör få en inblick och förståelse Skolverkets värden (Lgr11, 2016) och förhoppningsvis kunna främja och motarbeta dessa både på skolan och i deras individuella liv. Jag anser och tror utefter forskning kring området att *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985) tillsammans med värdegrunden är ett bra koncept och fungerar för ett

värdegrundsarbete i undervisning. Genom mina valda citat visar jag på olika möjligheter att samtala om värden som ger lärorikt och berikande kunskap om dessa viktiga områden.

Elever bör genom boksamtal och genom en inblick i Oskars och Rasmus sätt att vara veta hur man kan vara en god medborgare. Jag anser även att elever skulle kunna utveckla dessa samtal till en djupare innebörd än att förstå dessa begrepp och värden. Som att till exempel börja fundera på hur man är en god vän, hur man kan hjälpa andra, hur man kan hjälpa samhället och världen att bli en bättre plats och så vidare. Om jag med hjälp av *Rasmus på luffen* (Lindgren, 1985) och Skolverkets värdegrund (Lgr11, 2016) kan inspirera elever till att vara sina bästa jag med rätt värderingar så ger det både eleverna och det samhället vi lever i, en hoppfull framtid.

6. Källförteckning

Alkestrand, Malin (2016) *Magiska möjligheter: Harry Potter, Artemis Fowl och Cirkeln i skolans värdegrundsarbete*. Stockholm och Göteborg: Makadam förlag. Avhandling

Bergdahl, Lovisa (2006) "Om gemensamma värden i ett pluralistiskt samhälle" I Åstrand, Björn och Frånberg, Gun-Marie (red) *Tidskrift - för lärarutbildning och forskning. Tema värdegrund*. Hämtad 17-11-01 11.23 http://www.sprak.umu.se/digitalAssets/5/5464_lofu_nr1_2006.pdf#page=124

Chambers, Aidan (1993) *Böcker inom oss - Om boksamtal*. Stockholm: Norstedts Förlag AB

Edström, Vivi (1997) *Astrid Lindgren och sagans makt*. Stockholm: Rabén & Sjögren Bokförlag

Franklin, Anna och Landh, Elisabet (2014) *Boksamtal som pedagogiskt verktyg – en studie om hur barn bearbetar skönlitteratur*. Hämtad 17-09-18 13.46
http://www.skolporten.se/app/uploads/2014/05/Undervisning_Larande_8_2014.pdf

Hasselbaum, Inger (2006) *Att läsa högt – viktigt, roligt och härligt!* Lund: Bibliotekstjänst

Juhano, Henrik (2007) *Ett urval av högläsningböcker ur ett genusperspektiv. En studie om sex lärares förstahandsval av skönlitteratur som högläses i skolor 4-6* Lärarhögskolan: Stockholm
Hämtad 17-09-29 <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:198877/FULLTEXT01.pdf>

Jönsson, Karin (2007) *Litteraturarbetets möjligheter- En studie om barns läsning i årskurs F-3*. Hämtad 17-09-13 09.31. Avhandling
<http://dspace.mah.se:8080/bitstream/handle/2043/4089/Avhandling.pdf;jsessionid=A8A27C09893ED0C0B42E384A1D3AE796?sequence=1>

Kåreland, Lena (2012) *Kärrholm, Sara & Tenngart, Paul (red.), Barnlitteraturens värden och värderingar. Lund: Studentlitteratur, 2012. 346 s. ISBN 9789144086675* Hämtad 17-11-02 15.34
<http://www.barnboken.net/index.php/clar/article/view/110/137>

Langer, A Judith och Close, Elizabeth (1997) *Improving literary understanding through classroom conversation*. Hämtad 17-09-14 09.24
<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED462680.pdf>

Lindgren, Astrid (1985, sjunde upplagan) *Rasmus på luffen* (original år 1956) Stockholm: Rabén och Sjögren

Ehriander, Helene och Nilson, Maria (2011) *Starkast i världen! – att arbeta med Astrid Lindgren i skolan*. Lund: Författarna och BTJ Förlag/BTJ Sverige AB

Petersson, Margareta (2009) "Jag kan inte komma på nåt jag läst på gymnasiet, det måste ju betyda nåt eller hur?" (kap.1). I Kåreland, Lena (red) *Läsa bör man...? - den skönlitterära texten i skolan och lärarutbildning*. Stockholm: Liber AB

Skolverket (2016) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2016* Stockholm: Skolverket

Säljö, Roger (2000) *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Nordstedts Akademiska förlag

Tengberg, Michael (2011) *Samtalets möjligheter. Om litteratursamtal och litteraturreception i skolan*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion

Westlund, Ingrid (2009) "Hermeneutik". Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red) *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber

Widén, Pär (2009) "Kvalitativ textanalys". Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red) *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber

Årheim, Annette (2009) "Perspektiv på värdet av skönlitterära läserfarenheter" (Kap. 3). I Kåreland, Lena (red) *Läsa bör man...? - den skönlitterära texten i skolan och lärarutbildning*. Stockholm: Liber AB

Åstrand, Björn och Frånberg, Gun-Marie (red) (2006) Fakultetsnämnden för lärarutbildning, *Tidskrift - för lärarutbildning och forskning. Tema värdegrund*. Umeå. Hämtad 17-11-01 11.23
http://www.sprak.umu.se/digitalAssets/5/5464_lofu_nr1_2006.pdf#page=124

